

УКРАЇНІ: ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ФОКУС

Posted on 22 Липня, 2025

Резюме. У цій аналітичній розвідці висвітлено підходи до визначення поняття "переслідування" та передбачення відповідальності за такі діяння. Проаналізовано законодавчі ініціативи в Україні, спрямовані на визначення поняття "переслідування" та встановлення відповідальності за вчинення такої протиправної поведінки, запропоновано рекомендації для їх подальшого вдосконалення.

Вступ. У ст. 34 Конвенції про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами від 11 травня 2011 року (далі – Стамбульська конвенція) визначено, що переслідування є формою насильства проти жінок і дієчат та є інструментом встановлення домінування і контролю. Переслідування є "невловимим поняттям, яке ставить перед національними законодавцями завдання досягнути справжню суть злочину... Невловимий характер цього злочину також проявляється у тому факті, що існують великі відмінності в тому, як держави-члени тлумачать цей злочин". Детальніше про це в Додатку.

У більшості випадків потерпілими від переслідування є жінки, хоча ними можуть ставати також чоловіки, а сам характер стосунків між потерпілою особою та кривдником може варіюватися: від знайомих до незнайомих осіб.

Ці твердження відповідає статистичним даним за 2024 рік, згідно з якими у країнах-членах ЄС переслідування частіше вчиняється щодо жінок, причому частіше – незнайомими особами. Відповідно до положень Стамбульської конвенції, усі держави-члени ЄС зобов'язані привести у відповідність національне законодавство до нормативно-правових документів ЄС для забезпечення ефективного захисту прав і свобод потерпілої особи від різних форм переслідування: як фізичного, так і з використанням інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ).

Стамбульська конвенція залишає за державами свободу розсуду у виборі пропорційних засобів правового регулювання та їх диференціації (напр., "або-або", "та/і"), напр., кримінальні (напр., позбавлення волі) та/або некримінальні санкції (напр., штраф, обмежувальний припис). До прикладу, у Франції вчинення переслідування тягне відповідальність у вигляді позбавлення волі (кримінальна санкція) і накладення штрафу (адміністративна санкція), в Німеччині, Мальті, Естонії – позбавлення волі або штраф, а в Італії, Австрії, Польщі – позбавлення волі, у Латвії – позбавлення волі, тимчасове позбавлення волі, пробачиний нагляд, або громадські роботи, або штраф, у Литві – громадські роботи або штраф, або обмеження волі, або арешт. Цікавим є досвід еволюції диференціації відповідальності за переслідування у Південній Кореї, в якій до жовтня 2021 року переслідування тягнуло відповідальність у вигляді штрафу у розмірі 100 тисяч вон (що становить приблизно USD 75), а після внесення змін – карється позбавленням волі строком до 3 років або штрафом у розмірі до 30 мільйонів вон (USD 22 475). Ці зміни стали наслідком багаторічної критики недостатньої суворості покарання в умовах його поширеності.

Україна як держава-кандидат на вступ до ЄС, яка ратифікувала Стамбульську конвенцію у 2022 році, зобов'язана гармонізувати власне національне законодавство згідно з її положеннями та відповідними нормами права ЄС. Згідно з даними, наведеними у звіті "Темний бік цифровізації: насильство, що спричинене технологіями, щодо жінок у Східній Європі та Центральній Азії" від 2024 року, в Україні частка жінок, які зазнали прийнятної однієї форми насильства, вчиненого з використанням ІКТ, в т.ч. переслідування, вчиненого за допомогою ІКТ, є найвищою в регіоні й становить сукупно 76,8%.

Таким чином, питання встановлення відповідальності за переслідування в Україні має подвійне значення: формально – як частина виконання євроінтеграційних зобов'язань держави, і практично – як реагування на поширене в суспільстві явище, особливо у цифровому просторі, що потребує законодавчої уваги задля створення ефективного механізму правового регулювання та захисту прав і свобод людини.

Європейська правова рамка. Відповідно до ст. 34 Стамбульської конвенції сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб умисно поведінку, яка полягає в повторному здійсненні загрозованої поведінки, спрямованої на іншу особу, що змушує його чи її боятися за свою безпеку, було криміналізовано. В цій статті йдеться саме про поведінку, що становить переслідування (англ. stalking).

У Рекомендації GREVIO №1 щодо цифрового виміру насильства щодо жінок від 20 жовтня 2021 року (далі – Рекомендація №1) GREVIO запропоновано тлумачення Стамбульської конвенції, вчиненого на потерпілу особу (п. 32 Рекомендації). Відповідно до цього тлумачення, не потрібно розмежовувати досвіди онлайн та офлайн форм гендерно зумовленого насильства. Тому в Пояснювальній доповіді до Стамбульської конвенції переслідування, скоєне в цифровій сфері, тобто з допомогою ІКТ, визначається як одна із форм переслідування.

У Директиві ЄС 2024/1385 про боротьбу з насильством щодо жінок та домашнім насильством від 14 травня 2024 року (далі – Директива 2024/1385) встановлено вимоги щодо криміналізації переслідування, вчиненого за допомогою ІКТ (англ. cyberstalking) (п. 9). Водночас, відповідно до п. 22 Директиви, встановлення кримінальної відповідальності за переслідування має бути обмежено до тих випадків, коли переслідування, вчинене за допомогою ІКТ, може спричинити серйозну шкоду для потерпілої особи. Цей підхід є втіленням принципу пропорційності, згідно з яким криміналізація діяння має застосовуватись лише у разі, якщо менш обтяжливі правові засоби є неефективними. Відповідно до п. 186 Пояснювальної доповіді до Стамбульської конвенції застосування некримінальних санкцій і припустимим лише за умови їх ефективності, пропорційності та переконливості.

Ознаки діяння переслідування згідно з тлумаченням ст. 34 Стамбульської конвенції, що містяться у пп. 182-185 Пояснювальної доповіді до Стамбульської конвенції, включають такі елементи:

- умисна загрозна поведінка кривдника щодо іншої особи (напр., постійне переслідування, нав'язливе спілкування, демонстрація тощо);
- викликання у потерпілої особи почуття страху або занепокоєння за свою безпеку;
- повторюваність такої поведінки з боку кривдника;
- фізичне або цифрове переслідування, зокрема поява в місцях перебування потерпілої (напр., робоче місце, навчальний заклад тощо) або ж переслідування у віртуальному просторі (напр., соціальній мережі, месенджері тощо).

У Директиві 2024/1385 визначено ознаки переслідування, вчиненого за допомогою ІКТ, (п. 21, 23 та ст. 6), яке є складовою насильства, вчиненого у цифровій сфері. Основними ознаками переслідування, вчиненого за допомогою ІКТ, є:

- умисна поведінка, що проявляється у формі повторюваного або продовжуваного у часі спостереження чи моніторингу за рухами або діяльністю потерпілої особи без її згоди чи юридичного дозволу за допомогою ІКТ;
- ІКТ використовується кривдником з метою підсилити контролюючу поведінку і поведінку примусу щодо потерпілої особи, щоб створити чимраз більше відчуття страху у неї;
- спостереження може відбуватися як завдяки отриманню незаконного доступу до персональних даних потерпілої (напр., крадіжка паролів, встановлення програм стеження, зокрема з функцією геолокації тощо), так і за наявності у кривдника законного доступу до таких даних (напр., у випадках батьківського контролю за місцеперебуванням дитини або збору інформації з відкритих джерел – медіа, соціальні мережі тощо);
- у частині переслідування, вчиненого за допомогою ІКТ: поняття "спостереження" охоплює відстеження місцеперебування особи та її перебування, а "моніторинг" – спостереження за поведінкою, діями, контактами та іншими проявами соціальної активності потерпілої особи у цифровому просторі.

Огляд законодавчих ініціатив. Станом на сьогодні в Україні існує "прогаліна в правовому захисті, оскільки постраждали від переслідування не мають можливості ефективно захищати свої права, а правоохоронні органи – достатні інструменти для забезпечення припинення такої поведінки та притягнення винних до відповідальності". Водночас є шанс на зміни, оскільки у ВРУ зареєстровано два законопроекти (ініціатор(к)ами яких є народні депутат(к)и України), в яких запропоновано підходи до визначення поняття переслідування і його криміналізації:

- проект Закону "Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення повноти імплементації положень міжнародного права з питань протидії домашньому та іншим видам насильства, у тому числі щодо дітей" №12297 від 09 грудня 2024 року (далі – №12297);
- проект Закону "Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України "Про запобігання та протидію домашньому насильству" щодо встановлення відповідальності за злочинне переслідування (сталкінг)" №12088 від 02 жовтня 2024 року (далі – №12088).

	№12297	№12088
Дефініція діяння	"Незаконне переслідування (сталкінг)"	"Злочинне переслідування (сталкінг)", "Кіберпереслідування"
В які акти запропоновані зміни	Доповнення Кримінального (далі – КК України) та Кримінального процесуального кодексів України	Зміни до Кримінального процесуального кодексу та Закону України "Про запобігання та протидію домашньому насильству"
Задекларована мета	Забезпечення виконання конвенційних зобов'язань України, підвищення ефективності притягнення винних до кримінальної відповідальності за вчинення відповідних правопорушень, запобігання випадкам фактичної та юридичної безкарності винних, підвищення правового захисту прав та інтересів потерпілих від насильства на усіх стадіях кримінального провадження.	Посилення захисту осіб, які постраждали від домашнього насильства, виокремлення та встановлення відповідальності за такий вид насильства як сталкінг.
Ознаки діяння	<ul style="list-style-type: none"> Умисне вчинення дій (двічі або більше); ці дії полягають у здійсненні загрозованої поведінки стосовно потерпілої особи (незаконне стеження, нав'язування спілкування, інше незаконне пряме чи опосередковане вторгнення у будь-який спосіб в особисте чи сімейне життя потерпілої особи всупереч її волі); ці дії можуть вчинятись у тому числі з використанням електронних комунікацій, що викликає у потерпілої особи страх за безпеку свого життя чи здоров'я або її близьких, за відсутності ознак злочину, передбаченого статтею 126-1 (Домашнє насильство) КК України. кваліфіковані ознаки: ті самі дії, вчинені за попередньою змовою групою осіб, особою, раніше судимою за кримінальне правопорушення, передбачене цією статтею; у зв'язку з виконанням потеребіною особою службового чи громадського обов'язку; щодо неповнолітньої особи. 	<p>Щодо "злочинного переслідування (сталкінгу)":</p> <ul style="list-style-type: none"> форма психологічного домашнього насильства, яка виражається у небажаній нав'язливій увазі до однієї людини з боку іншої людини або групи людей; також полягає у стезенні за постраждалою особою та неодноразовому перебуванні біля місця її проживання. <p>Щодо "кіберпереслідування":</p> <ul style="list-style-type: none"> вид злочинного переслідування, що передбачає постійне спостереження за постраждалою особою без її згоди чи законного дозволу за допомогою інформаційних та комунікаційних технологій; може здійснюватися шляхом обробки персональних даних постраждалої, зокрема в результаті крадіжки особистих даних або шпигування за постраждалою, через її соціальні мережі або платформи обміну повідомленнями, електронну пошту та телефон, крадіжку паролів або злом її пристроїв для доступу до приватного простору за допомогою встановлення додатків геолокації, у тому числі шпигуєцького програмного забезпечення, або через викрадення її пристроїв.
Санкція за вчинення діяння	Штраф (2-4 тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян), або громадські роботи (від 150 до 240 годин), або пробачиний нагляд, або обмеження або позбавлення волі на строк до 2 років. Кваліфікований склад злочину: пробачиний нагляд на строк від 3 до 5 років, обмеженням або позбавленням волі на строк від 2 до 4 років.	Законопроект не містить пропозиції до внесення змін у КК України. Згідно з ч. 3 ст. 3 КК України кримінальна протиправність діяння, а також його карність та інші кримінально-правові наслідки визначаються тільки цим Кодексом.

Рекомендації щодо вдосконалення законопроектів

Напрями удосконалення законопроектів №12088. У висновку гендерно-правової експертизи, підготовленому Аналітичним центром ЮрФем, здійснено ґрунтовний аналіз положень проекту №12088 із відповідними зауваженнями та рекомендаціями щодо його вдосконалення. Проект закону №12088 може бути доопрацьований до II читання у випадку підтримки такого законопроектів Верховною Радою України і частині відповідності вимогам Стамбульської конвенції, зокрема рекомендовано звернути увагу на такі аспекти:

- неодолітьність поділу переслідування на два діяння: "злочинне переслідування (сталкінг)" та "кіберпереслідування"**. Як зазначалося вище, переслідування, здійснене із використанням ІКТ, є однією з форм переслідування. Відтак, доцільно розглядати переслідування як єдине комплексне явище, що охоплює всі його прояви, незалежно від середовища вчинення. Також рекомендовано змінити "злочинне переслідування" на "незаконне переслідування";
- обмеження переслідування виключно рамками психологічного домашнього насильства не відповідає сутності цього явища.** Переслідування є формою гендерно зумовленого насильства, що може вчинятися не лише інтимними партнерами як члени сім'ї, але й сторонніми особами. Тому його звуження до категорії домашнього насильства є концептуально некоректним в частині відповідності ст. 34 Стамбульської конвенції і не забезпечує належного правового захисту потерпілих;
- відсутність ключових ознак, передбачених ст. 34 Стамбульської конвенції.** Зокрема, у запропонованому визначенні відсутні такі важливі елементи як умисний характер поведінки переслідування та виклик у постраждалої особи почуття страху або тривоги за власну безпеку внаслідок такої поведінки;
- обмеження форм переслідування лише нав'язливою увагою,** стеження за постраждалою особою та неодноразове перебування біля місця її проживання. Цей підхід звукує спектр діянь, які можуть бути кваліфіковані як переслідування. Ілюстративний перелік діянь, що можуть становити переслідування, може бути корисним для правоохоронних органів чи суддів, однак він за жодних умов не має бути вичерпним;
- звуження визначення переслідування, вчиненого за допомогою ІКТ, лише до спостереження, викрадення особистих даних або шпигування через соціальні мережі та інші електронні засоби комунікації.** Цей підхід не враховує інші поширені форми переслідування, вчиненого за допомогою ІКТ, напр., надсилання небажаних повідомлень, повторювані телефонні дзвінки тощо. Унаслідок цього значна частина таких діянь не підпадає під дію закону, що ускладнить притягнення кривдників до відповідальності і не забезпечує належного захисту прав постраждалих. Також викликає заперечення ознака "постійності" спостереження, а не, напр., повторюваності або неодноразовості;
- відсутність пропозиції криміналізації діяння переслідування як окремого кримінального правопорушення в КК України.** Законопроект передбачає лише внесення змін до Закону України "Про запобігання та протидію домашньому насильству". Запропонований підхід, згідно з яким переслідування підпадає під дію ст. 126-1 КК України як форма домашнього насильства, є обмеженим і не охоплює випадки переслідування з боку осіб, які не мають сімейного чи інтимного зв'язку з постраждалою особою.

Напрями удосконалення законопроектів №12297. Законопроект №12297 враховує вимоги (Стамбульської конвенції, рекомендації №1 GREVIO та Директиви ЄС 2024/1385, зокрема, у проекті:

- криміналізовано переслідування як окреме кримінальне правопорушення, вчинення якого має наслідок у вигляді притягнення до кримінальної відповідальності (яка диференційована кримінальними й некримінальними санкціями);
- визначено переслідування, вчинене за допомогою ІКТ, як одну з форм його вчинення;
- наведено ілюстративні приклади можливих форм прояву переслідування;
- розмежовано переслідування та домашнє насильство;
- визначено кваліфікуючі ознаки вчинення цього злочину, зокрема у випадку спрямованості на вразливі категорії осіб.

Разом із тим, законопроект потребує подальшого доопрацювання з метою забезпечення правової визначеності (lex certa) форм прояву переслідування. Рекомендовано зробити розрізнення про те, що наведений перелік прикладів виявів переслідування є невичерпним. Хоча практика країн у світі у цьому питанні іде різними шляхами: одні держави визначають чіткі **переліки діянь** (напр., Південна Корея, Японія, Австрія, Чехія, Румунія, Іспанія, Швеція, Словенія, Мальта), інші наводять невичерпний ілюстративний список, при цьому роблячи його **дещо абстрактним**, щоб охопити різні можливі вияви (напр., прагне фізичної близькості, намагається встановити контакт з іншою особою, будувати зв'язки). З одного боку, кримінальна відповідальність є найсуворішою формою втручання держави у сферу права і свобод особи, отже, заборонене діяння має бути чітко окреслене; з іншого – перелік дій має враховувати найбільш поширені та небезпечні форми переслідування, аби забезпечити належний захист потерпілих.

Окремої уваги заслуговують інші **запропоновані** зміни до проекту №12297:

- видається, що "інше незаконне пряме чи опосередковане вторгнення у будь-який спосіб в особисте чи сімейне життя потерпілої особи всупереч її волі" має тлумачитись в контексті диспозиції складу злочину, тобто такі дії мають бути вчинені з умисною метою психологічного тиску, контролю, залучення чи інших чиним спрямовани на дедалі більшу автономію ст. 182 КК України, зокрема: "повідомлення особою інформації про вчинення кримінального або іншого правопорушення, здійснене з дотриманням вимог закону, не є діями, передбаченими цією статтею, і не тягне за собою кримінальної відповідальності". Це дозволить уникнути криміналізації дій, що мають закону мету і здійснюються в межах пропорційної поведінки;
- у частині визначення наслідків правопорушення зазвичай міститься положення, що переслідування повинно викликати у потерпілої особи страх за власне життя чи здоров'я або за безпеку близьких осіб. Такий підхід відповідає Стамбульській конвенції. Як зазначено в Пояснювальній записці до Конвенції, це положення має тлумачитись відповідно до критерію "розумної особи", тобто слід оцінювати, чи зазвичай така поведінка викликає б страх у "розумної людини" через вчинення щодо неї поведінку. Зазначене положення має ключове значення, оскільки кримінальна відповідальність є заходом **ultima ratio**, що передбачає найбільш суворе обмеження прав особи.

Таким чином, законодавчі пропозиції щодо передбачення відповідальності за переслідування, запропоновані у законопроекті:

- №12088 не суперечать міжнародноправим зобов'язанням України у сфері прав людини та праву ЄС, але не повністю враховують положення Стамбульської конвенції та Директиви 2024/1385/ЄС.
- №12297 не суперечать міжнародноправим зобов'язанням України у сфері прав людини та праву ЄС та забезпечують імплементацію окремих положень Стамбульської конвенції та Директиви 2024/1385/ЄС.

ДОДАТОК

В 6-му Загальному звіті про діяльність GREVIO за період від січня до грудня 2024 року (надалі – 6-й Звіт GREVIO) було зазначено, що "серед питаних тенденцій – важливий прогрес, досягнутий у плані узгодження законодавства з вимогами Стамбульської конвенції в багатьох сторонах" (п. 5), а також "... онлайн-сталкінг криміналізуються частіше, і нахнення шукатися в Загальному рекомендації GREVIO №1 щодо цифрового виміру насильства щодо жінок для вирішення зростаючої занепокоєності щодо онлайн-насильства та насильства щодо жінок, що спричиняється за допомогою технологій" (п. 54).

Для того, щоб зрозуміти прогрес, який досягнуто станом на 2025 рік, слід провести **ретроспективний звіт**: напр., у 2010 році було лише 10 держав, які криміналізували переслідування, станом на 2018 рік – понад 20 держав мали норми кримінального закону, що у різний спосіб (як окреме кримінальне правопорушення або в контексті вже існуючих правопорушень), але криміналізують переслідування. І ця цифра зростає. Напр., у 2024 році Данія повідомила про своє рішення відкликати своє застерження щодо статті 34 Стамбульської конвенції, яка передбачає некримінальні санкції за переслідування, замість кримінальних санкцій (пункт 26 6-го Звіту GREVIO).

Табличка створена на підставі аналізу статей: **New Trends in the Criminalization of Stalking in the EU Member States, Сталкінг: досвід криміналізації у світі (частина I)** та довідників про країнах на ресурсі: **Gender-based violence | European Institute for Gender Equality**.

Критерій	Приклади різноманіття підходів в державах-членах ЄС
Відкриття кримінального провадження на підставі скарги потерпілого/ї або за ініціативою держави (ex officio)	У більшості країн ЄС переслідування переслідується ex officio, але в деяких (напр., Бельгія, Іспанія, Італія, Литва) лише за скаргою потерпілого/го, якщо не йдеться про обтяжуючі обставини (напр., потерпіла/ий належить до вразливої категорії населення). В Україні існує аналогічна дискусія щодо потреби переслідування домашнього насильства в Україні ex officio.
Існує окреме положення у кримінальному законі, яке стосується заборони переслідування	Більшість держав мають окрему кримінальну норму щодо переслідування (англ. "stalking", напр., Німеччина, Італія, Нідерланди). Інші країни охоплюють переслідування загальними нормами (англ., "harassment", напр., Франція, Угорщина, Люксембург, Мальта).
У кримінальному законі вживається термін "переслідування" або "його еквівалент" і/або "його охоплює інший термін"	У більшості країн (напр., Іспанія, Польща, Нідерланди, Сполучене Королівство) використовується термін "переслідування" (англ. "stalking") або його еквівалент. У деяких країнах (напр., Франція, Мальта, Бельгія, Угорщина, Румунія) використовується ширший термін (англ. "harassment").
Необхідність негативних наслідків для потерпілої особи	Часто відчуття страху називають субстантивною ознакою переслідування (напр., у Хорватії "викликає у нього/неї страх за власну безпеку і безпеку близьких йому/її осіб", у Чехії "ця поведінка здатна викликати обґрунтоване побоювання за його/її життя чи здоров'я, або життя чи здоров'я близьких йому/її осіб", у Фінляндії – "вселення страху або тривоги у особи, яку переслідують", в Італії – "стійкий і серйозний стан занепокоєння, тривоги чи страху"). У Німеччині та Австрії потрібно довести, що потерпіла/ий змінила/в спосіб життя, а у Словаччині та Іспанії, що переслідування "суцтєво погіршило якість її/його життя". Науков(и)ці визначили, що відповідність – утримати може мати наслідком надмірну криміналізацію, з огляду на що, порушується засадовий принцип криміналізації – ultima ratio.
Визначення обмеженого переліку діянь, які становлять переслідування	У деяких країнах (напр., Австрія, Чехія, Румунія, Швеція, Іспанія, Словенія, Мальта) кримінальний закон містить вичерпний перелік дій. Інші країни використовують невичерпний перелік дій. Імплементації акцій переслідування в багатьох країнах відбувається на виконання вимоги визначеності (лат. lex certa). Відповідно до якого криміналізація, будучи законом в правовому арсеналі законодавця, який тягне найсуворіші наслідки для прав і свобод людини, має передбачати визначеність щодо дій, які є забороненими та кримінально караними.
Включення умислу переслідувача у суб'єктивну сторону складу кримінального правопорушення	У більшості країн потрібно довести умисел (напр., Люксембург, Бельгія, Угорщина) – "той, хто неодноразово переслідував особу, знаючи або повинен був знати, що такою поведінкою...". У деяких країнах (напр., Італія) достатньо сприйняти потерпілою особою переслідування як такого, що викликає страх чи тривогу.

АВТОРКА:

СВІТЛАНА ШЕВЧЕНКО

Юристка, членкиня Асоціації жінок-юристок України "ЮрФем".

Закінчила магистратуру з відзнакою «Публічне право» ЛНУ ім. Івана Франка у 2017 році, а також аспірантуру ЛНУ ім. Івана Франка у 2022 році. Тема дисертаційного дослідження «Принцип пропорційності у криміналізації діянь».

З 2022 року є членкинею SEECA Resource Hub і контактною особою Business & Human Rights для України. Працює експерткою з глобальної мобільності в міжнародній IT компанії.

Наукові інтереси: бізнес і права людини, філософія права, кримінальне право, трудове право, право соціального забезпечення.